

Oönskade arter

– ett hot mot sandmarkernas mångfald

Vresros och bergtall är arter som ställer till stora problem på sandiga marker. De breder ut sig i mörka, täta bestånd och lämnar lite plats över för den naturliga mångfalden av växter och djur. Den här foldern handlar om de oönskade arterna och hur de bäst bekämpas.

Planterade för att binda sanden

Under vissa perioder har sandflykt varit ett stort problem, framförallt längs våra kuster men även i inlandet. Sanden som blåste in över land la sig i drivor på vägar och i byar och kvävde grödor och betesmarker. Det var trädfällning, torv- och tångtäkt och alltför många betesdjur som var orsaken till sandflykten. För att få stopp på sanden började man så och plantera gräs och andra växter i sanddynerna. Två av arterna som planterades i stora mängder var bergtall och vresros. Mellan åren 1878 och 1905 planterades miljontals bergtallar i Halland!

När dynerna växer igen hotas sällsyntheter som havsmurarbi, fältpiplärka och martorn. Foto: M. Sandell/Länsstyrelsen

Tränger ut inhemska arter

Idag är sandflykt inte längre något bekymmer, problemet är snarare det motsatta. Sanden ligger alltför still och sanddynerna växer igen. Bergtall, vresros och andra sandbindande arter breder ut sig över stora sanddynsområden i täta bestånd. De lämnar lite plats över för andra arter och gör sanddynerna svårtillgängliga för oss människor. Djur och växter som är beroende av bar sand får allt svårare att klara sig.

I flera områden med sanddyner tas nu kraffttag för att bli av med de oönskade arterna. Plantor rycks och grävs upp med hjälp av stora maskiner. Åtgärderna kan tyckas våldsamma, speciellt om man lärt sig att vara varsam med dynerna, men de är nödvändiga för att rädda sandmarkernas hotade växt- och djurliv.

Havsmurarbi
Osmia maritima
ill. N. Forshed

Fältpiplärka
Anthus campestris
ill. M. Holmer

Martorn
Eryngium maritimum
Foto: S. Hultengren/NCAB

Sand Life

Södra Sveriges sandiga marker har ett myllrande djur- och växtliv med många fascinerande och sällsynta arter. Dessvärre är många av sandmarkernas invånare idag hotade. Deras livsmiljöer håller på att försvinna.

I projekt Sand Life restaureras flera av de mest värdefulla sandmarkerna inom nätverket Natura 2000. Igenväxta miljöer öppnas upp så att de blir mer tillgängliga för såväl allmänheten som för sällsynta växter, svampar och djur. I projektet sprids också information till markägare, brukare och allmänhet. EU:s miljövårdsfond Life+ står för hälften av kostnaderna. Resten av projektet finansieras av projektpartners samt Naturvårdsverket och Stiftelsen Skånska Landskap. Projektet pågår åren 2012–2018 och har en budget på 7,8 miljoner euro.

Läs mer om projektet på:

www.sandlife.se

Vad är Natura 2000?

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda arter och naturtyper. Varje medlemsland ansvarar för skydd och skötsel av sina Natura 2000-områden. Arbetet grundar sig på EU:s Art- och habitatdirektiv samt Fågeldirektiv.

Läs mer på:

www.naturvardsverket.se

Projektpartners:

Länsstyrelserna
Skåne Halland Kalmar

LUNDS
UNIVERSITET

Vattenriket

Projektet stöds också av:

Oönskade arter i sanden

Vilka är de oönskade arterna?

Vresros
Rosa rugosa
ill. N. Forshed

Vresros – en förförisck skönhet

Vresros är en nyponros med förförisck vackra blommor som har sitt ursprung i östra Asien. Med hjälp av rotskott i mängder bildar den täta bestånd som växer snabbt – en enda planta kan bli så stor som 100 kvadratmeter! Rötterna bildar mattlika, så gott som ogenomträngliga rotverk i marken kring plantan. Lösa rotskott kan transporteras med vatten till nya växtplatser och fröna sprids effektivt med hjälp av de färggranna nyponen som är en delikatess för många fåglar.

Bergtall – en krypande buske

Bergtall är ett litet träd med utbredda grenar som ser ut som en buske. Växten hör hemma i Mellan- och Syd-europas bergstrakter. Sedan 1870-talet har den vind- och vattentåliga busken använts som sandbindare men också i läplanteringar och som prydnadsväxt. Bergtall bär kottar redan som ung vilket skiljer den från vår inhemska tall. Kottarna är blanka och står rakt ut från grenen.

Bergrör
Calamagrostis epigejos
ill. B. Mossberg

Andra arter som ställer till problem

Även inhemska arter kan ställa till problem. Konkurrensstarka gräs som sandrör och strandråg har använts som sandbindare och breder nu ut sig i täta bestånd i många dynamiska områden. Knylhavre och bergrör är andra problematiska gräs som sprider sig snabbt. Även björk-, asp- och annan lövsly får lätt fäste på vegetationsklädda sanddyner och kan med tiden sprida sig över stora ytor.

Invasiva arter

Vresrosen är den art som är svårast att bli av med och kallas för invasiv. Invasiva arter är en grupp arter som kan jämföras med ogräs. När de växer i alltför stora mängder på platser där vi inte vill ha dem blir de ett stort bekymmer. De invasiva arterna har flera gemensamma kännetecken. De har kommit in i landet på ett onaturligt sätt, ofta med hjälp av oss människor. De har anpassat sig till den svenska naturen och börjat sprida sig på egen hand och att bli av med dem är ofta besvärligt och kostsamt.

Bergtall
Pinus mugo
ill. B. Mossberg

Så bekämpas oönskade arter

Vresros och bergtall grävs upp med grävskopa. För att hålla markerna öppna på längre sikt behövs ofta hjälp av fyrfota naturvårdare.

Grävskopa...

För att bli av med vresros och bergtall behöver man ta hjälp av grävmaskiner. Vresrosen med sina kraftiga rötter och djupa rotsystem är extra svår att ta bort. För att få med alla rötter måste man gräva djupt, på vissa platser så långt som ner till 3-4 meter. För att försäkra sig om att inga rottdelar finns kvar kan sanden behöva silas innan den läggs tillbaka. Även bergtallen är besvärlig. När buskarna avverkats måste rotsystemet ryckas upp. Det görs bäst med hjälp av grävmaskin med gripklo. Även lövsly kan behöva grävas upp med hjälp av grävskopa.

...eld...

Täta bestånd av bergrör och knylnhavre kan bekämpas med bränning. När den gamla växtligheten brunnit upp ser marken svart och steril ut, men bara några månader

Med eldens hjälp kan täta bestånd av gräs bekämpas och växtligheten förnygras.

senare är blomsterprakten stor. Marken magras ut och en mosaik av vegetation och bar sand skapas som är positiv för många arter.

...och bete

För att hindra igenväxningen på längre sikt krävs hjälp av fyrfota naturvårdare. Betesdjuren håller sly och högväxta gräs borta och gynnar de konkurrenssvaga sandmarksspecialisterna.

Tänk på att:

Inte plantera invasiva arter som vresros och bergtall i din trädgård eller på andra platser. De sprider sig snabbt ut i naturen där de tränger ut andra arter.